

از چپ‌گرایی تا بومی‌گرایی

نگاهی به مهم‌ترین نشریات فکری ایران

از سه دوره، به علت مسافرت تحقیقاتی خانلری به فرانسه، متوقف شد. از آذرماه ۱۳۳۱، بار دیگر مجله منتشر شد و انتشار آن ماهانه تا سال ۱۳۵۷ بی‌وقفه ادامه یافت. رهاورد این فعالیت ۲۷ دوره سخن در ۳۰۰ هزار و ۱۰۰ صفحه بود که در تاریخ فرهنگ ایران همانند یک دایره‌المعارف باقی مانده است. در طول این مدت اگر چه خانلری سردبیر اصلی آن بود، فرهیختگانی دیگر در ادوار مختلف نیز عهده‌دار سمت سردبیری بودند از جمله: احمد بیرشک، احسان یارشاطر، ناصر پاکدامن، علیرضا حیدری، قاسم صغوی، تورج فرازند، حسن هنرمندی، ابوالحسن نجفی، محمود کیانوش، رضا سیدحسینی، ایرج افشار و هوشنگ طاهری. سخن به‌عنوان یک مجله ادبی و فرهنگی پیشرو و نوجو، اعتبار و شهرت شایانی کسب کرد و نقش بسزایی در جهت‌گیری ادبیات فارسی در دوره معاصر داشت.

نشریه کتاب‌شناسان

در سال ۱۳۳۷ که بازار کتاب علوم انسانی در ایران رونق گرفته بود، مجله‌ای برای بررسی و معرفی کتاب‌های منتشرشده راه‌اندازی شد که به صورت مداوم تا ۲۰ سال پس از آن منتشر شد. راهنمای کتاب ابتدا به‌صورت ماهنامه و سپس به‌صورت فصلنامه در تهران منتشر می‌شد. صاحب‌امتیاز و سردبیر مجله «احسان یارشاطر»، و مدیر و دستیار سردبیر «ایرج افشار» بود. راهنمای کتاب به مسائل کتاب‌شناسی و معرفی کتاب‌های مفید در زمینه فرهنگ ایرانی می‌پرداخت. از نویسندگان نام‌آشنای این نشریه می‌توان به احمد آرام، عبدالحسین زرین‌کوب، مجتبی مینوی، سعید نفیسی، مهدی بیانی، احمد بیرشک، ابراهیم پورداود، حسن تقی‌زاده، محمدعلی جمال‌زاده، غلامعلی رعدی آذرخشی، فواد روحانی، ادوارد ژوزف، محمد سعیدی، محسن صبا، ذبیح‌الله صفا، محمود صناعی، نصرالله فلسفی، عباس قریب، مسعود کیهان، حسین گل‌گلاب، غلامحسین مصاحب، یحیی مهدوی، حسن مینوچهر، محمود نجم‌آبادی، محسن هشترودی، محمد محیط طباطبایی و... اشاره کرد.

آینده تاریخ ایران

در سال به‌تخت نشستن رضاشاه به‌عنوان اولین پادشاه سلسله پهلوی، روشنفکران زیادی که دل به اقدامات نوگرایانه او بسته بودند، حلقه‌های فکری و فرهنگی تشکیل داده و سنت مجله‌نویسی را به‌عنوان روشنفکران تجدیدخواه تداوم بخشیدند. یکی از مشهورترین این چهره‌ها، «محمود افشار یزدی» بود که مجله «آینده» را در سال ۱۳۰۴ راه‌اندازی کرد. «آینده»، مجله‌ای ملی سیاسی، اجتماعی، ادبی و تاریخی بود که طی ۱۹ سال و در دو دوره زمانی با مدیریت محمود افشار (چهار سال) و سپس فرزندش ایرج افشار (۱۵ سال) منتشر شد. در سال اول مجله در ۱۲ شماره، از تیرماه ۱۳۰۴ تا مهرماه ۱۳۰۵ شمسی منتشر شد. انتشار مجله در سال دوم در ۱۲ شماره، از دی‌ماه ۱۳۰۵ تا اسفندماه ۱۳۰۶ شمسی، ادامه یافت. فعالیت این مجله، بعد از ۱۷ سال تعلیق، در سال سوم با انتشار ۱۶ شماره و از مهرماه ۱۳۲۳ تا اسفندماه ۱۳۲۴ پیگیری شد. انتشار سال چهارم را محمود افشار از مهرماه ۱۳۲۸ آغاز کرد و در مجموع ۶ شماره انتشار یافت. انتشار مجله «آینده» از اردیبهشت‌ماه ۱۳۳۹ تا آغاز فروردین‌ماه ۱۳۵۸ متوقف شد. ایرج افشار سال‌های پنجم تا نوزدهم مجله را از سال ۱۳۵۸ از سر گرفت و تا ۱۳۷۲ ادامه داد.

سخن فرهنگ ایران

دو سال پس از تبعید رضاشاه و به‌تخت نشستن شاه جوان، ایران اوج آزادی‌های سیاسی و فرهنگی را تجربه می‌کرد. در این میان، برخی از جوانان فرهنگ‌دوست به فکر انتشار مجله‌ای فرهنگی افتادند. این مجله که ابتدا ارگان جامعه لیسانسیه‌های دانش‌سرای عالی بود، با انتشار اولین شماره در خردادماه ۱۳۲۲ و با همکاری عده‌ای از جوانان باذوق و نواندیش مانند صادق هدایت، بزرگ علوی و شهید نورایی آغاز به کار کرد. این مجله که با نام «سخن» به شهرت رسید، تا چند شماره به صاحب‌امتیازی ذبیح‌الله صفا و سردبیری پرویز ناتل خانلری منتشر شد، اما با رسیدن خانلری به ۳۰ سالگی، صاحب‌امتیازی مجله به او منتقل شد. انتشار سخن پس

آینده

■ محمد افشار
■ ۱۳۰۴ خورشیدی

«آینده» با هدف حفظ وحدت ملی و ترویج و تعمیق زبان فارسی تاسیس شد. مقاله‌های سال اول «آینده» را گذشته از خود دکتر افشار، غالباً رجال نامی سیاست و ادب آن عصر مانند سیدحسن تقی‌زاده، محمود عرفان، علی دشتی، رشید یاسمی، سعید نفیسی، علی‌اکبر سیاسی، عیسی صدیق، مشرف‌الدوله نفیسی، ابوالحسن فروغی، یحیی دولت‌آبادی و سیداحمد کسروی می‌نوشتند.

سخن

■ پرویز ناتل خانلری
■ ۱۳۲۲ خورشیدی

«سخن» که یکی از نامدارترین و سرآمدترین مجلات ادبی و هنری ایران و دیگر سرزمین‌های فارسی‌زبانان است، به همت «پرویز ناتل خانلری» بنیان نهاده شد. «سخن» از جمله پیشگامان فرهنگ و ادب و هنر ایران بوده و تازه‌ترین و اصیل‌ترین آثار ادبی ایران و جهان در آن به چاپ می‌رسیده است؛ این مجله با اقتدار تام و کنترل‌شده‌ای، حلقه ارتباطی ادبیات ایران و غرب بوده است.

راهنمای کتاب

■ ایرج افشار
■ ۱۳۳۷ خورشیدی

«راهنمای کتاب» در سال اول به صورت فصلنامه و از سال دوم، به صورت ماهانه منتشر شد. این مجله ابتدا به نقد کتاب اختصاص داشت، اما از سال دوم، حوزه‌ی فعالیت خود را اندکی گسترده‌تر کرد و مقاله‌هایی درباره زبان و ادب فارسی و نقد و بررسی نسخه‌های خطی را نیز دربرگرفت؛ نقدهایی را نیز درباره‌ی تازه‌ترین تحقیقات در زمینه مطالعات ایرانی منتشر می‌کرد.